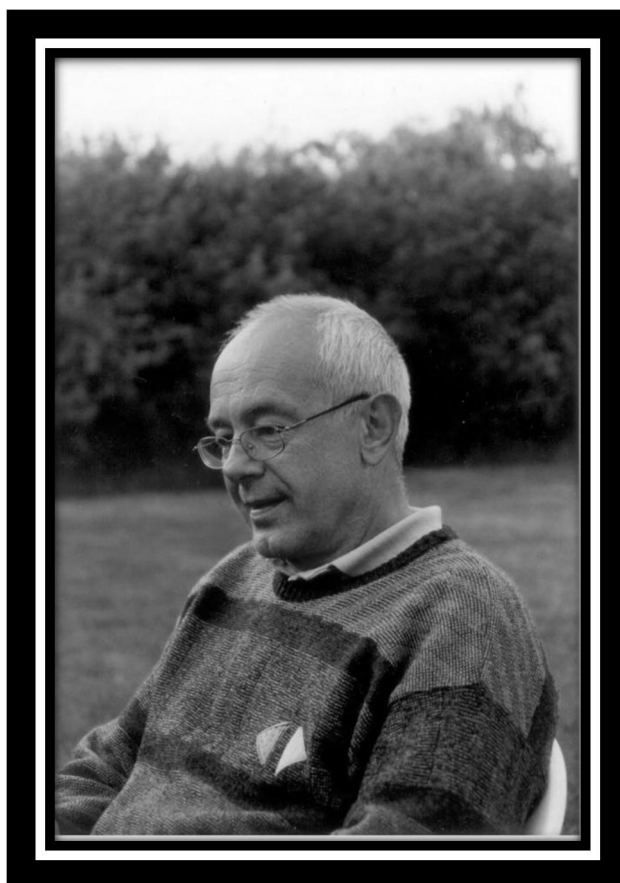

DR HAB. PROF. UW. TADEUSZ GRZEGORZ DOKTÓR

13.10.1950-19.06.2007

Życie naukowe Tadeusza Doktora

Tadeusz Doktor urodził się 13 października 1950 roku w Warszawie. W 1975 ukończył ze stopniem magistra studia psychologiczno-filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej KUL. W 1988 obronił pracę doktorską *Psychospołeczne uwarunkowania uczestnictwa w ruchach kultowych* w Instytucie Psychologii UW. W 2003 na podstawie książki *Innowacje religijne: ruchy, uczestnicy, reakcje społeczne* uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie socjologii

Jako jeden z pierwszych w Polsce pod koniec lat siedemdziesiątych zainicjował badania nad zjawiskiem nowych ruchów religijnych i parareligijnych. Tej problematyce pozostał wierny czyniąc ją wiodącym tematem swoich teoretycznych i badawczych zainteresowań, które sukcesywnie rozwijał i wzbogacał w kolejnych miejscach zatrudnienia: w Towarzystwie Wolnej Wszechnicy Polskiej (1979-82), Polskim Towarzystwie Psychotronicznym (1982-89) w Instytut Badań Problemów

Młodzieży (1989-1991) oraz jako adiunkt w Instytucie Stosowanych Nauk Społecznych UW (1991-2007).

W latach 1992-4 był stypendystą Central European University realizując program badawczy: *New religious movements in the postcommunist Europe: cultural and social consequences* oraz w Donner Institute for the Comparative Studies of Religion w Turku, Finlandia. Uczestniczył wspólnie z Ireną Borowik w realizacji międzynarodowego programu badawczego *Religious and Moral Pluralism in Europe* oraz kilku ogólnokrajowych programach badawczych. Wspólnie z Marią Libiszowską-Żółtkowską realizował grant KBN (1999-2002) *Nowe ruchy religijne w Polsce. Diagnoza zjawiska, psychospołeczne uwarunkowania i konsekwencje uczestnictwa oraz społeczne reakcje*.

Tadeusz Doktor był długoletnim członkiem Sekcji Socjologii Religii Polskiego Towarzystwa Socjologicznego i Polskiego Towarzystwa Religioznawczego a także członkiem towarzystw międzynarodowych - International Society for the Study of Religion, European Association for the Study of Religion (w latach 2000-2002 członek zarządu tego stowarzyszenia), współzałożyciel i vice-przewodniczący I kadencji International Study of Religion in Central and Eastern Europe Association.

Aktywnie uczestniczył w życiu konferencyjnym w kraju i za granicą. Zawsze wygłaszał ciekawe i niekonwencjonalne referaty, lubił dyskutować i chłonąć atmosferę życia naukowego. Sam organizował konferencje i powoływał tematyczne grupy na Socjologicznych Zjazdach. Cenił sobie zwłaszcza uczestnictwo w międzynarodowych konferencjach, gdzie była większa okazja do wymiany różnorodnych poglądów i informacji, a także do konfrontacji wiedzy rodzimej ze światową. Bardzo dobra znajomość języka angielskiego sprawiała, że w kontaktach międzynarodowych czuł się swobodnie zjednując sobie – z roku na rok – większe grono przyjaciół. Z naukowych podróży wracał z nowymi badawczymi pomysłami i książkami, które sumiennie studiował. Jego referaty były publikowane w pracach zbiorowych i w specjalistycznych czasopismach. Wystąpienia na międzynarodowych forach ukazywały się w wysoko punktowanych anglojęzycznych czasopismach i publikacjach zbiorowych a także w wydawnictwach niemieckich i francuskich. Szczycił się tym, że nie opuścił prawie żadnej międzynarodowej konferencji organizowanej przez ISSR. Zaskarbił sobie przyjaźń wielu znakomitych, światowej sławy socjologów, którzy z zainteresowaniem słuchali jego wystąpień i chętnie podejmowali z nim międzynarodową współpracę.

Był badaczem i naukowcem niezależnym, nie poddawał się modom i nie ulegał żadnym naciskom. Sam wyznaczał kierunek poszukiwaniom dla weryfikacji stawianych hipotez. Był typem naukowca samotnika. Nad dydaktykę przedkładał prace twórczą w domowym zaciszu. Temperament

dociekliwego badacza, wrażliwość psychologa, otwartość poznawcza pozbawiona ideologicznego dogmatyzmu oraz wolne od wartościowania komentarze gwarantowały wynikom jego badań naukowy obiektywizm. Właśnie za ten obiektywizm i rzetelność badawczą jego dorobek ceniony jest zarówno przez środowiska naukowe jak i konfesyjne, a także przez uczestników nowych ruchów religijnych.

W czasie wspólnego, trzyletniego programu badawczego w ramach grantu KBN miałam możliwość poznać bliżej warsztat naukowej pracy Tadeusza, podziwiać jego erudycję i fascynację statystycznymi możliwościami programu SPSS. Wielogodzinne, merytoryczne dyskusje, wymiany poglądów, dialogowe wypracowywanie koncepcji badawczej i kierunku interpretacji wyników zbliżyły nasze – obopólnie podzielane – widzenie problemów nowych ruchów religijnych i styl ich opisu.

Problematyka nowych ruchów religijnych i parareligijnych zarówno w literaturze, zwłaszcza publicystycznej i popularnonaukowej, jak i w społecznym odbiorze nie jest pozbawiona negatywnych emocji i stygmatyzujących naznaczeń. Tadeusz Doktor konsekwentnie optował za neutralnym językiem debaty i obiektywnymi wskaźnikami charakteryzującymi badane grupy religijne. Unikał terminu „seкта” w debacie pozanaukowej. Uważał bowiem, jak wielu badaczy, że termin sekta w języku potocznym ma znaczenie wyraźnie pejoratywne.

Każda publikacja Tadeusza Doktora, bez względu na objętość tekstu, opatrzona jest wieloma przypisami i bogatą bibliografią. Rozważania teoretyczne prowadził zawsze w rozpisanej na wiele głosów narracji, przeplatając własne przemyślenia cytatami i odwołaniami do bogatej literatury przedmiotu. Dobrze znał literaturę zagraniczną, zwłaszcza anglojęzyczną. Uważnie i na bieżąco śledził rynek wydawniczy po to, by – jego zdaniem – trafne koncepcje twórczo adaptować i weryfikować w polskich realiach. Teoretycznie i badawczo inspirowała go przede wszystkim, chociaż oczywiście nie tylko, teoria wypracowana wspólnie przez dwu amerykańskich socjologów religii Rodneya Starka i Williama S. Bainbridge’a.

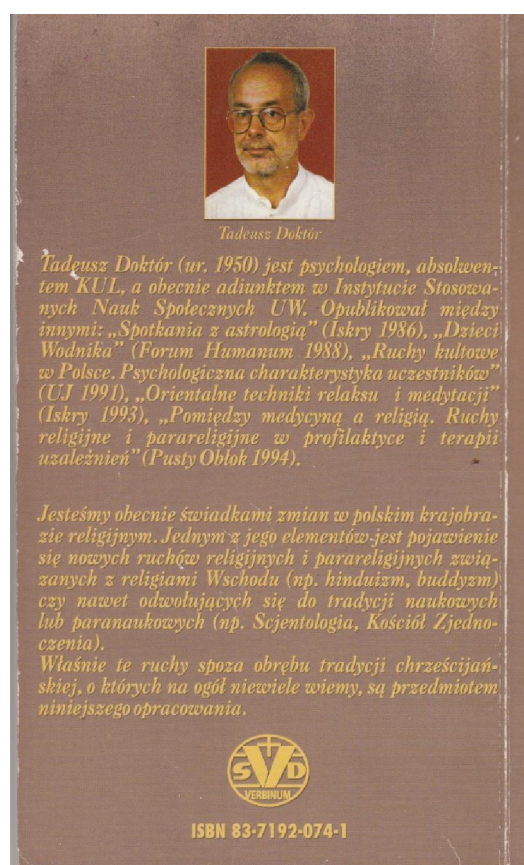
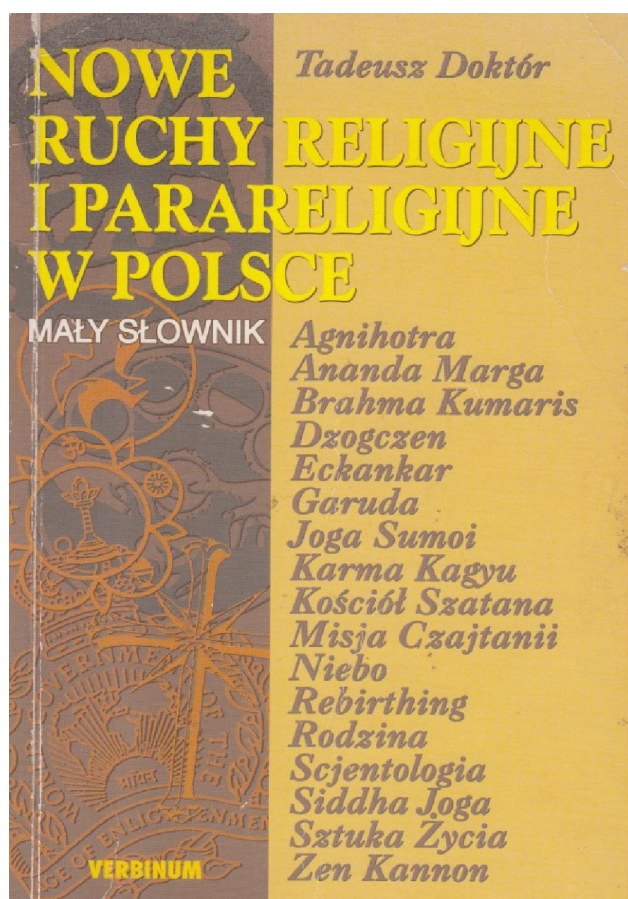
Tadeusz Doktor – wnikliwy obserwator i badacz-uczestnik życia religijnego odnotował, że na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych – z pewnym opóźnieniem w stosunku do krajów Zachodu – także w Polsce zyskały popularność i stały się trwałym elementem krajobrazu religijnego nowe ruchy religijne i parareligijne. Badania nad nowymi ruchami religijnymi uczynił głównym przedmiotem swoich naukowych dociekań. Był tej problematyki niekwestionowanym znawcą i rzetelnym badaczem. W zakresie problematyki nowych ruchów religijnych był autorytetem o międzynarodowej sławie. W swoim warsztacie

naukowym łączył perspektywę analityczną psychologii i socjologii religii ze szczególnym uwzględnieniem analiz porównawczych i ilościowych.

Jego naukowy dorobek na temat zjawiska nowych ruchów religijnych i parareligijnych utrwalaony w formie autorskich, współautorskich i naukowo zredagowanych książek oraz artykułów rozproszonych po czasopiśmie i rozdziałach w publikacjach zbiorowych stanowi bogate i wieloaspektowe kompendium wiedzy cenione zarówno w kraju, jak i poza jego granicami. Pierwsze publikacje z tego obszaru zagadnień ukazały się w 1977 roku. Przez trzydzieści lat pracy twórczej opublikował Tadeusz Doktor – w różnej formie i w różnej objętości 133 teksty, z których prawie wszystkie dotyczyły szerokiego spektrum problematyki nowych ruchów religijnych.

20 czerwca 2007 roku nagła i niespodziewana śmierć przerwała drogę życia Tadeusza. Chwile, w których był z nami, w których tworzył, dzielił się swoją wiedzą i przyjaźnią, przechowamy w zbiorowej pamięci. Przywilejem ludzi pióra jest, że gdy ich samych braknie, ich literacka spuścizna pozwala nadal z nimi obcować - zgodnie z łacińską maksymą *non omnis moriar*.

Maria Libiszowska-Żółtkowska, [w:] *Oblicza religii i religijności*, Nomos, Kraków 2008, s.453-455 (książka dedykowana Jego pamięci)

UNIwersYTET Jagielloński
InstYTUT Religioznawstwa

Tadeusz Doktor

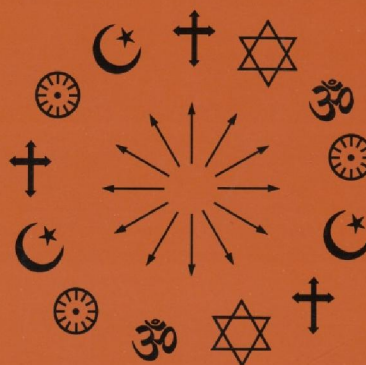
**RUCHY KULTOWE
PSYCHOLOGICZNA
CHARAKTERYSTYKA
UCZESTNIKÓW**

Instytut Stosowanych Nauk Społecznych
Uniwersytet Warszawski

Tadeusz Doktor

**INNOWACJE RELIGIJNE:
RUCHY, UCZESTNICY, REAKCJE SPOŁECZNE**

MANTIS

Irena Borowik • Tadeusz Doktor
**Pluralizm religijny
i moralny w Polsce**

Zakład Wydawniczy „NOMOS”

**Oblicza religii
i religijności**

pod redakcją
Ireny Borowik
Marii Libiszowskiej-Żółtkowskiej
Jana Doktora

NOMOS

Irena BOROWIK, Pożegnanie, wspomnienie wygłoszone na pogrzebie i
opublikowane w *Informacji Bieżącej PTS*, nr. 84

19 czerwca 2007 r. nieoczekiwanie Tadeusz zmarł, we śnie i na wsi, otoczony drzewami, pszczołami, przy otwartym laptopie, na którym niewątpliwie pracował. Śmierć Tadeusza zaskoczyła, ale jeszcze bardziej nas.

Jako kto do Tadeusza i o Tadeuszu chcę mówić? Kim i jaki dla mnie Tadeusz był? Najpierw Tadeusz był kolegą, którego 20 lat temu poznałam na konferencji. Zazdrościłam mu wielkiego spokoju w prowadzeniu prezentacji i znakomitego angielskiego. I tak już zostało.

Był Tadeusz Autorem Nomosu, wydawnictwa, którym kieruję. W 1992 r. wydał w Nomosie książkę *Ruchy kultowe. Psychologiczna charakterystyka uczestników*. Książka ta stała się przykładem rzetelności i bezstronności w naukowym badaniu Nowych Ruchów Religijnych. W tej dziedzinie Tadeusz stał się wzorem do naśladowania, autorytetem o ogromnej wiedzy, badaczem szanowanym przez różne grupy wyznaniowe. Ponieśliśmy i w świecie nauki, i w świecie religii niepowetowaną stratę. Nikt tak jak on nie potrafi w sobie łączyć precyzji narzędzi i celów badawczych z delikatnością, subtelnością i uwagą, jaką obdarzał członków badanych przez siebie religii mniejszościowych. Dorobek naukowy Tadeusza rozwijał się w bardzo obiecującym kierunku. Ostatnio zajmował się empirycznym testowaniem socjologicznych teorii religii, co robi naprawdę tylko kilka osób na świecie. Jeszcze się ukażą dwa–trzy artykuły z tego zakresu i nic więcej. To wielka strata dla nauki, że te prace zostały przerwane!

Był Tadeusz moim współpracownikiem. Wspólnie prowadziliśmy duże badania w 1997 i 1998 r. w ramach międzynarodowego projektu „Religious and Moral Pluralism”. W ich efekcie powstała nasza wspólna książka *Religijny i moralny pluralizm w Polsce*, wydana w 2001 r. Niejedną noc przegadaliśmy, nie raz się spieraliśmy, nie zawsze o rzeczy najważniejsze. Tadeusz potrafił się upierać. Taki był.

Niejeden obiad w niejednym kraju zjedliśmy razem i wino wypiliśmy niejedno. Tadeusz lubił dobre jedzenie, dobre wino, lubił smakować życie. Taki był.

Byliśmy członkami tych samych krajowych i międzynarodowych organizacji. W Polsce był bardzo aktywnym członkiem PTS, szczególnie Sekcji Socjologii Religii, i Polskiego Towarzystwa Religioznawczego. Regularnie uczestniczył w zjazdach PTS, a także w konferencjach organizowanych przez Sekcję. Współuczestniczył w zakładaniu International Study of Religion in Eastern and Central Europe Association

(ISORECEA) w 1995 r. Nie opuścił żadnej z 8 dotychczasowych grudniowych konferencji. Na ostatniej, w ubiegłym roku na Węgrzech, na Walnym Zgromadzeniu został wybrany na wiceprzewodniczącego, co w myśl statutu i zwyczajów ISORECEA oznacza, że był desygnowany na przewodniczącego w następnej kadencji. Wybieraliśmy się do Lipska w lipcu tego roku na konferencję International Society for Sociology of Religion (ISSR).

Poczucia wielkiej straty doświadczają przyjaciele Tadeusza z całego świata. Ślą listy pełne żalu i współczucia dla rodziny, żony Barbary, którą kochał miłością wierną i niezłomną, synów i wnuczek, z których był taki dumny. Profesorzy: Pace z Uniwersytetu w Padwie (aktualny przewodniczący International Society for Sociology of Religion), Eileen Barker (światowej sławy autorytet w dziedzinie Nowych Ruchów Religijnych), James Richardson z Uniwersytetu w Reno (USA), Peter Beyer z Uniwersytetu w Ottawie (Kanada), James Beckford z Uniwersytetu Warwick (Anglia), Olaf Müller z Uniwersytetu Viadrina (Niemcy), Sinia Zrinčak z Uniwersytetu w Zagrzebiu (Chorwacja), Aleksander Agadjanian z Uniwersytetu w Moskwie i wielu innych z wielu krajów. Tadeusz był znany, ceniony, szanowany i lubiany!

Był zatem Tadeusz i dla mnie, i dla wielu innych uczonym kolegą, współpracownikiem, współuczestnikiem. Ale przede wszystkim i we wszystkim razem Tadeusz był moim przyjacielem! To zaszczyt mieć w Tadeuszu przyjaciela i być Mu przyjacielem. To na widok jego uśmiechniętej twarzy rozjaśniło mi się serce na pewnym zapomnianym przez Boga i ludzi dworcu autobusowym w Meksyku. Po dwóch tygodniach wędrowania, sterana samotnością, kogo widzę? Tadeusza! Jakie szczęście!

To od Tadeusza mogłam oczekiwać szczerzej recenzji. Niejednokrotnie bywaliśmy względem siebie krytyczni. Ceniłam to bardzo! Przyjaźń to wielki dar. Dziękuję, Tadeuszu.

Od Tadeusza chciałam i dalej chcę się uczyć — bezkompromisowych wartości, które na pewno nie zawsze były łatwe dla najbliższych, niechęci do pracy, która nie jest twórcza, nieugiętego wygospodarowywania czasu na pasję: pszczoły, życie w zgodzie z naturą, uprawianie sportów — zamiłowanie do pływania i nart.

Drogi Tadeuszu, Przyjacielu!

Pozwól, że na koniec słowami z tego świata, bo innych nie znamy, złożę Ci ostatnie życzenie:

Tam gdzie jesteś
niech wody będą bardziej przejrzyste niż te w kochanym przez Ciebie
Morzu Czerwonym
niech akacje i lipy na Twój miód kwitną obficie

a pszczoły niech nuć mi Ci pieśń

Tam gdzie jesteś
niech śniegi będą bielsze a góry śmielsze
byś mógł śmigać w wieczności

My tu, po tej stronie czasu
zawsze będziemy Cię pamiętać

